

УДК 31:631.95

Т. В. КОБИЛИНСЬКА,
кандидат економічних наук, заступник начальника управління
статистики сільського господарства та навколишнього середовища
Головного управління статистики у Житомирській області

Статистичне оцінювання функціонування домогосподарств населення в аграрній галузі

Розглянуто формування статистики домогосподарств населення та здійснено аналіз їхньої діяльності, а також внеску в сільськогосподарське виробництво Житомирської області.

Ключові слова: статистика сільського господарства, домогосподарства населення, статистичний аналіз, система показників, ефективність діяльності, аграрний сектор.

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства як важливої галузі економіки країни безпосередньо пов'язаний із територією та земельним потенціалом. Економічна ефективність використання й експлуатація земель є однією з центральних проблем економічного розвитку країни.

Вдале вирішення проблем раціонального використання та відтворення земельних ресурсів залежить від того, наскільки дієвою є система стимулювання цього процесу. На сьогоднішній день аграрний сектор України може розвиватися за ринкових умов лише за певної концентрації виробництва та упровадження інновацій. Зокрема, для розвитку рослинництва необхідне спрямування зусиль на відродження рівня родючості ґрунту, забезпечення використання високоефективних агрохімічних засобів, що призведе до покращення обсягів виробництва та якості продукції рослинництва. Проблема актуалізується тим, що зі вступом України до СОТ та підписання Угоди про асоціацію з ЄС визначального характеру набуває якісна складова сільськогосподарської продукції.

Аграрному сектору загалом і земельним ресурсам зокрема завжди належала вирішальна роль у соціально-економічному розвитку України. Адже існування, соціальне благополуччя і здоров'я народу незалежної України нерозривно пов'язані з землею, яка є первинним фактором виробництва, фундаментом національної економіки. Так, за даними наукових джерел завдяки земельним ресурсам в Україні формується близько 99% обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання. Саме тому Конституцією України (ст. 13) [1, с. 7] проголошено, що земля, її надра, повітряний простір, водні й інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності українського народу. Однак, незважаючи на це, використання земельних ресурсів нині має економічно неприродний, руйнівний характер і здійснюється переважно без чітко окресленого екологічного обґрунтування [2, с. 28].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній практиці немає єдиного усталеного підходу до оцінювання результатів сільськогосподарського виробництва. У своїх роботах вітчизняні науковці окреслюють певні аспекти цієї проблематики в межах окремих навчальних дисциплін або наукових інтересів. У розроблення методологічних та організаційно-практичних аспектів розвитку і формування елементів сільськогосподарської статистики зробили внесок С. С. Герасименко, А. В. Головач, В. І. Єлейко, А. М. Єріна, Г. Д. Кулагіна, Р. М. Моторин, О. Г. Осауленко, Н. О. Парфенцева та інші.

Утім ще не знайшли всебічного висвітлення сучасні проблеми оцінювання стану і аналізу сільськогосподарської галузі, ролі та значення аграрної статистики у процесі формування державної політики, прийняття і реалізації науково обґрунтованих та виважених управлінських рішень у аграрній сфері. Адже, як

© Т. В. Кобилінська, 2014

відомо, науково-технічна революція надто ускладнила взаємовідносини сільсько-господарського виробництва з навколишнім природним середовищем, обумовлені, передусім, загостренням екологічних проблем. Їх, як свідчить аналіз наукових джерел [3; 4; 5], спричинило зростання забруднення атмосфери, земельних ресурсів та виснаження майже всіх видів природних ресурсів.

Метою дослідження є аналіз формування статистики домогосподарств населення та їхнього внеску в аграрну галузь Житомирської області.

Виклад основного матеріалу. Реформування відносин власності в сільському господарстві як галузі економіки спричинило значні структурні зміни в сукупності товаровиробників сільськогосподарської продукції. Все більше відчутною стає роль домогосподарств у забезпеченні України продовольством. Так, у 2013 році в Житомирській області цією категорією господарств вироблено майже 56% валової продукції сільського господарства [6, с. 37].

Господарства населення – це домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції, а також фізичні особи – підприємці, які проводять діяльність у галузі сільського господарства.

У формуванні ресурсної бази продовольчого забезпечення населення Житомирської області беруть участь різні господарські суб'єкти, проте відчутну і основну роль як і раніше відіграють господарства населення.

Джерелами інформації для проведення всіх статистичних розрахунків основних видів сільськогосподарської продукції в господарствах населення є дані статистичних спостережень за формами:

- №01-сгн “Запитальник базового інтерв'ю”;
- №02-сгн “Запитальник щомісячного інтерв'ю”;
- №4-сільрада “Посівні площі сільськогосподарських культур у домашніх господарствах на території сільської ради”;
- №6-сільрада “Окремі показники розвитку сільських, селищних та міських рад у галузі сільського господарства”.

Підставою для заповнення форм № 4-сільрада “Посівні площі сільськогосподарських культур у домашніх господарствах на території сільської ради” та № 6-сільрада “Окремі показники розвитку сільських, селищних та міських рад у галузі сільського господарства” є форми погосподарського обліку в сільських, селищних, міських радах, затверджені наказом Держкомстату України від 11.10.2010 р. № 418, форма № 1 “Погосподарська книга № _ на 2011–2015 роки”. Документація з погосподарського обліку заповнюється на підставі суцільних обходів дворів та опитування населення. Вони проводяться кожного року з 1 до 15 січня та з 1 до 5 червня (в частині збирання даних про посівні площі) в домогосподарствах. В обов'язковому порядку місцеві ради визначають особу (осіб), яка відповідає за ведення погосподарського обліку. Форма № 1 “Погосподарська книга” ведеться в сільських, селищних та міських радах, на території яких розташовані сільські населені пункти. Її заповнення проводиться один раз на п'ять років. Заповнюється окремо для кожного населеного пункту, який має понад 20 дворів. В особових рахунках громадян, яким відповідно до чинного законодавства виділено земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства, записується вид і дата документа, який встановлює право власності або право користування цією ділянкою відповідно до Закону України “Про особисте селянське господарство”.

До погосподарського обліку включаються об'єкти: першого типу – з реєстрацією місця проживання на території місцевої ради, другого типу – з реєстрацією місця перебування на території місцевої ради, третього типу – місце проживання власника зареєстровано за межами місцевої ради, четвертого типу – землеволодіння, п'ятого типу – покинутий об'єкт. Для визначення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в сільській місцевості на території Житомирської області щомісячно вибірково обстежується 1248 (0,5% від сукупності) домогосподарств – від 48 до 96 в кожному районі.

За даними цього обстеження розраховують:

- показники середнього виходу продукції на одну голову худоби (за видами);
- середня вага однієї забитої голови худоби та птиці;
- середній надій молока від однієї корови (вівці, кози);
- кількість яєць, що припадали на одну голову птиці;
- середній настриг вовни від однієї вівці (кози).

Обсяг виробництва продуктів тваринництва визначається як добуток отриманих середніх показників на поголів'я тварин за видами. Однак чинний запитальник за ф. № 1,2 СГН не забезпечує потреби сьогодення, оскільки він не включає статистичні дані, які характеризують екологічну ситуацію в домогосподарствах як регіону зокрема, так і країни в цілому.

Житомирська область розташована в двох природно-географічних зонах – поліській і лісостеповій, що обумовлює специфіку її сільськогосподарського виробництва. Територія 9 адміністративних районів (зона Полісся) із 23 забруднена внаслідок аварії на ЧАЕС.

Житомирщина належить до регіонів із відносно високим розвитком агропромислового виробництва, де сільське господарство є однією з провідних галузей економіки. Завдяки чорноземам та їхнім різновидам забезпечуються сприятливі умови розвитку сільськогосподарського виробництва. Територія області становить 29,8 тис. км, або 4,9% площі України, з щільністю населення 43 особи на 1 км². Питома вага виробництва сільськогосподарської продукції у постійних цінах 2010 року становила у 2013 році 3,3%, зокрема 3,1% – продукція рослинництва, 3,7% – продукція тваринництва [7, с. 15]. Дещо відрізняється питома вага у виробництві сільськогосподарської продукції в домогосподарствах за видами продукції. Так, якщо продукції рослинництва домогосподарства виробляють 41,5% від її загального обсягу, то тваринницької продукції – 83,4% (табл. 1).

Дещо менше половини території області (49,9%) займають несільськогосподарські землі (ліси, чагарники, води та болота, забудовані землі). Площа сільськогосподарських угідь на початок 2014 року становила в області 1511,0 тис. га. На одного жителя Житомирщини припадає 1,19 га сільськогосподарських угідь, з яких 0,89 га ріллі (табл. 2).

Докорінно змінився розподіл земельних угідь між сільськогосподарськими підприємствами і господарствами населення. Якщо у 1999 році сільськогосподарські підприємства використовували 80,9% сільськогосподарських угідь, господарства населення – 19,1%, то у 2013 році це співвідношення становило 41,0% і 59,0% (табл. 2).

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що домогосподарства населення з кожним наступним роком займають дедалі більший сегмент у виробництві аграрної продукції, особливо в тваринницькій галузі. З метою покращення стану сільськогосподарського виробництва в домогосподарствах необхідно:

- розробити програми з державної підтримки господарств населення;
- розробити методики підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь з урахуванням екологічних факторів;
- створити сприятливу цінову політику щодо аграрної продукції.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.
2. Осіпчук С. Про охорону земель в Україні / С. Осіпчук // Землевпорядний вісник. – 2006. – № 2. – С. 28–37.
3. Быстряков И. К. Эколого-экономические проблемы развития производительных сил (Теоретические и методологические аспекты) : [моногр.] / И. К. Быстряков. – [под ред. С. И. Дорогунцова]. – К. : ООО «Международ. фин. агенство», 1997. – 255 с.

Таблиця 1

Частка господарств населення
у виробництві продукції сільського господарства

Показники	(ВІДСОТКІВ)									
	2005	2006	2010	2011	2012	2013	зміна частки у 2013 порівняно з 2012	зміна частки у 2013 порівняно з 2005		
Продукція сільського господарства	72,8	70,3	67,2	61,7	58,8	55,9	-2,9	-16,9		
Продукція рослинництва	67,3	64,4	55,4	48,4	45,1	41,5	-3,6	-25,8		
Зернові культури	20,8	21,5	15,1	11,4	11,0	9,3	-1,7	-11,5		
Цукрові буряки (фабричні)	39,3	22,5	8,6	7,9	6,8	5,7	-1,1	-33,6		
Соняшник	1,0	2,8	0,6	0,9	0,7	1,6	0,9	0,6		
Картопля	98,3	97,7	92,2	90,0	92,6	93,3	0,7	-5,0		
Овочі	97,2	96,3	94,6	91,5	95,2	95,3	0,1	-1,9		
Плоди та ягоди	93,7	97,3	99,5	98,5	99,3	99,1	-0,2	5,4		
Продукція тваринництва	79,0	80,1	83,2	84,2	83,4	83,4	-	4,4		
М'ясо (у забійній вазі)	74,7	74,9	82,6	82,2	82,3	77,8	-4,5	3,1		
Молоко	81,0	82,5	84,6	84,3	82,7	83,1	0,4	2,1		
Яйця	66,5	73,3	81,1	85,9	88,4	87,3	-1,1	20,8		
Вовна	73,9	70,8	86,4	72,0	67,9	76,9	9,0	3,0		

Джерело : розраховано за [6, с. 35].

Таблиця 2

Розподіл земельної площі та сільськогосподарських угідь у 2013 році

(на кінець року; тис. га)

Показники	Загальна земельна площа	Сільськогосподарські угіддя	Зокрема		
			рілья	сіножагі	пасо- вища
Усього земель	2982,7	1511,0	1107,9	127,3	185,7
Землі сільськогосподарських підприємств і громадян	1317,0	1288,2	1047,0	74,8	112,1
Землі сільськогосподарських підприємств	543,0	532,0	494,2	12,8	18,9
з них					
Державних	24,8	19,2	15,2	0,9	2,2
Недержавних	518,2	512,8	479,0	11,9	16,7
Землі громадян	774,0	756,2	552,8	62,0	93,2
з них					
особисті підсобні господарства населення та присадибні ділянки	218,2	207,3	189,6	6,7	1,4
Землі користувачів інших категорій	1665,7	222,8	60,9	52,5	73,6

Джерело: [6, с. 39].

4. Капица С. П. Модель роста населения Земли / С. П. Капица // Успехи физических наук, Т. 26. – 1995. – № 3. – С.111–128.
5. Марфенин Н. Н. Биосфера и человечество за 100 лет / Н. Н. Марфенин. – Россия в окружающем мире: 2001 (Аналитический ежегодник). – М.: Изд-во МНЭПУ, 2001. – С.12–51.
6. Статистичний щорічник “Житомирщина в цифрах за 2013 рік” / За ред. Г. А. Пашинської; Головне управління статистики у Житомирській області. – Ж., 2014. – 149 с.
7. Валова продукція сільського господарства України за 2013 рік: [стат. бюл.] / за ред. О. М. Прокопенка; Держстат України. – К.: ДП “Інформ.-аналіт. агенство”, 2014. – 21 с.

*Т. В. КОБЫЛИНСКАЯ,
кандидат экономических наук, заместитель начальника управления
статистики сельского хозяйства и окружающей среды
Главного управления статистики в Житомирской области*

Статистическое оценивание функционирования домохозяйств населения в аграрной отрасли

Рассмотрено формирование статистики домохозяйств населения и осуществлен анализ их деятельности, а также вклад в производство сельскохозяйственной продукции в Житомирской области.

Ключевые слова: статистика сельского хозяйства, домохозяйства населения, статистический анализ, система показателей, эффективность деятельности, аграрный сектор.

*T. V. KOBLYNSKA,
PhD (Economics), Deputy-Head of
Department for Agricultural and Environmental Statistics,
Chief Statistics Department in Zhytomir Region*

Statistical Measurement of Households' Performance in Agricultural Sector

Land capacities have been an increasingly important issue of agricultural development in Ukraine. Economic efficiency of use and exploitation of lands is, therefore, a central political problem of the Ukrainian economy. Effective solutions to problems of rational land use and rehabilitation of land resources need to involve adequate stimuli. Agrarian sector in Zhytomir region of Ukraine can only develop in the market context given high concentration of production and innovation. Thus, plant-growing development in the region requires efforts on soil fertility rehabilitation, use of efficient agrochemicals, which will enable to boost production output and enhance the quality in plant-growing sub-sector. The quality-specific problem has become even more acute after Ukraine's accession to the WTO and signing the EU Association Agreement. Not less important are issues of collecting statistical information from households.

The article contains analysis of the existing practices in compiling statistics from households and estimating their contribution in the agricultural sector of Zhytomir region. The region is selected for analysis due to its belonging to the group of Ukrainian regions with higher than the average output in agricultural sector, with the latter being a leading sector of the regional economy. The analysis is illustrated by detailed statistical data.

The conclusion is made about year-by-year growth in the households' segment in the regional agricultural output, especially in stock-raising. Measures to enhance the performance of household's segment are proposed, which are in elaborating a program on budgetary support to households, methods to enhance efficiency of land use for agricultural purposes with consideration to environmental factors, setting up favorable pricing policy in the sector.

Keywords: *households, statistical information, environmental situation, system of indicators.*

